

ORCID 0000-0001-6980-1402

ПРИХОДЬКО Володимир*доктор педагогічних наук, професор
Придніпровська державна академія фізичної
культури і спорту,
м. Дніпро, Україна***PRIKHODKO Volodymyr***doctor of pedagogical sciences, professor
Dnipro State Academy of Physical Culture and
Sports,
Dnipro, Ukraine*

✉ KomandaODI@ukr.net

**ПРОБЛЕМА НЕПРОФЕСІЙНОЇ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ ЦИВІЛЬНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ****THE PROBLEM OF NON-PROFESSIONAL PHYSICAL EDUCATION OF STUDENTS OF CIVIL
MAJORITIES****Анотація.**

Вступ. У випадку спеціальностей і спеціалізацій, які ми називаємо «цивільними», до центру уваги потрібно ставити не характер та специфіку службових операцій з використанням фізичних якостей, як це має місце у ППФП при підготовці фахівця до службової діяльності, але інші підходи.

Мета дослідження – актуалізувати потребу та розкрити сутність такого аспекту фізичного виховання, як непрофесійна фізкультурна освіта студентів.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження проводилось у Придніпровській державній академії фізичної культури і спорту. Використані методи теоретичного дослідження, а саме вивчення та узагальнення даних літературних джерел, абстрагування, аналіз і синтез, індукція та дедукція.

Результати. Інноваційний підхід до посилення освітньої складової навчальної дисципліни «Фізична культура» у закладах загальної середньої освіти і «Фізичне виховання» у закладах вищої освіти, вже був трансформований в дослідження і практику в ряді країн. Непрофесійна фізкультурна освіта (НпФО) це високий рівень освоєння фізичної культури. Головна ознака освіченості – включення людини у фізкультурну діяльність. НпФО у закладах вищої освіти – педагогічний процес, що має «замикати» багаторічні знання молоді фізичним вихованням. Він передбачає формування необхідного освіченій людині теоретичного мислення проєктувального типу. У ході такої усвідомлюваної фізкультурної освіти, яка не тотожна фізкультурній грамотності, формують цінності та цілі використання засобів фізичної культури в різних ситуаціях, що безперервно змінюються. Це також здібності, необхідні для створення образу «себе у майбутньому», конструювання і реалізація систем власних фізкультурних занять.

Висновки. Непрофесійна фізкультурна освіта студентів цивільних спеціальностей має сприяти формуванню особи, здатної для застосування засобів фізичної культури. Виділення НпФО у якості самостійного напрямку визначається особливостями особистості дорослих: складністю організації рефлексії, комунікації, розуміння, самовизначення особи та цілепокладання.

Ключові слова: студенти, непрофесійна фізкультурна освіта, ППФП.

Annotation.

Introduction. In the case of specialties and specializations, which we call «civilian», the focus should be not on the nature and specificity of official operations using physical qualities, as is the case in PPFP when preparing a specialist for official activities, but on other grounds.

The purpose: actualize the need and reveal the essence of such an aspect of physical education as non-professional physical education of students.

Research methods: The methods of theoretical research are used, namely the study and generalization of data from literary sources, abstraction, analysis and synthesis, induction and deduction.

The results. The innovative approach of strengthening the educational component of relevant academic disciplines in secondary schools and institutions of higher education has already been transformed into research and practice in a number of countries. Non-professional physical education (NpFE) high level of mastering physical education. The main sign of education is the inclusion of a person in physical activity. Physical education in institutions of higher education is a pedagogical process that should «close» the long-term absence of youth with physical education. It involves the

formation of the theoretical thinking of the projective type necessary for an educated person. In the course of such realized physical culture education, which is not the same as physical culture literacy, values and goals of using physical culture tools are formed in various situations that are constantly changing. These are also the abilities needed to create an image of «myself in the future», design and implement systems of one's own physical education classes.

Conclusions. Non-professional physical education of students of civil specialties should contribute to the formation of a person capable of using physical culture. The selection of NpFE as an independent direction is determined by the characteristics of the personality of adults: the complexity of organizing reflection, communication, understanding, self-determination of a person and goal setting.

Key words: students, non-professional physical education, PFPF.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій. Дотримуємось авторської позиції, що фізичне виховання фахівців цивільних спеціальностей необхідно здійснювати з відповідної методологічної позиції. Вважаємо, що професійно-прикладна фізична підготовка (ППФП) має бути у тих вишах і спеціальностях, де вона дійсно потрібна. Перед за все, це заклади Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, центральних органів виконавчої влади із спеціальним статусом, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань [14].

У випадку спеціальностей і спеціалізацій, які ми узагальнено називаємо «цивільними», до центру уваги потрібно ставити не характер та специфіку службових операцій з використанням фізичних якостей, як це має місце у ППФП при підготовці фахівця до службової діяльності, але інші підходи. Саме у цьому пункті, тобто на етапі формування уявлень про сутність діяльності професій «кабінетного типу», яких зараз переважна більшість, закладаються основи, які визначають наступні ходи науковців фізичного виховання і авторів розробок.

З достатньою глибиною вже досліджені питання формування фізичної культури особистості [4, 5, 10, 15, 17]. Обговорена реформа дисципліни «Фізичне виховання» [1, 3, 9, 12, 13]. До порядку денного внесені питання освіти молоді з фізичної культури [2, 8, 18, 20]. Подані теоретичне обґрунтування та результати педагогічних експериментів перевірки ефективності непрофесійної (неспеціальної) фізкультурної освіти учнівської молоді [6, 7, 11, 16, 19].

Між тим, усе ще не вирішеним залишається питання співвідношення і пріоритети у використанні професійно-прикладної фізичної підготовки і непрофесійної фізкультурної освіти студентів у різних типах закладів освіти і спеціальностей.

Мета дослідження – актуалізувати потребу та розкрити сутність такого аспекту фізичного виховання, як непрофесійна фізкультурна освіта студентів.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження проводилось у Придніпровській державній академії фізичної культури і спорту. Використані методи теоретичного дослідження, а саме вивчення та узагальнення даних літературних джерел, абстрагування, аналіз і синтез, індукція та дедукція.

Результати дослідження та дискусія. Зазначимо, вже до початку ХХ століття були сформовані теоретико-методичні основи фізичного виховання, як тілесно-орієнтованої навчальної дисципліни. Суттєво інший підхід до фізичного виховання як повноцінної освітньої дисципліни розробляв П. Ф. Лесгафт. Ним вперше актуалізоване питання про «фізичну освіту» людини. Згідно концепції П. Ф. Лесгафта [8], освіта має стати такою, що засвоєна і використовується особою, областю культури, підготовленою усім попереднім історичним досвідом. Як засвідчив приклад РСР, а потім й України, без вирішення проблеми освіти у царині фізичної культури «входження» особи до практики самостійного підтримання фізичного стану не відбувається. А виконання фізичних вправ на уроці під керівництвом педагога не може забезпечити формування фізкультурно-діяльної особистості.

П. Ф. Лесгафт писав: «Ми ...думаємо, якщо людина підготовлена до екзамену, витримала його, то цим все зроблено, – ми не питаємо, отримала вона освіту чи ні, чи навчилася вона справлятися з перепонами, які поставить життя. Книжні уявлення, беззаперечно, не дадуть їй цього, оскільки у неї відсутні свої власні реальні уявлення. «...Лише те, що ми, дійсно, засвоїли, зрозуміли, перетворили на піт і кров нашу, увійде в наше життя» [8, т. 4, С. 348-349].

На жаль, ідеї освіти особи у процесі її фізичного виховання до кінця 1980-х рр. майже не отримали свого більш-менш глибокого розкриття. Мабуть єдиною з низки наукових праць, виконаної в руслі ідей фізкультурної освіти студентів, була дисертація Б. Д. Куланіна (1985) [7]. Він, вже досвідчений викладач вишу, зосередився на вивченні зв'язку між рівнем спеціальних

фізкультурних знань студентів старших курсів технічних і гуманітарних вишів і ступенем їхньої участі в заняттях різними формами фізичної культури.

Автор дійшов висновку, що сама лише наявність цих знань не забезпечує їх практичне застосування [7, с. 37]. Натомість він звертає увагу на роль переконань у породженні фізкультурної діяльності людини: «...Переконання повинні будуватись не стільки на «чистих» знаннях, скільки на знаннях про способи застосування, тобто на «прагматизованих» знаннях, а головним переконуючим фактором до занять виступає не стільки логічність отриманих знань, скільки їхня практична користь для особи, практичний сенс» [7, С. 13].

Загалом дослідження Б. Д. Куланіна підтвердили думку П. Ф. Лесгафта, що освіта людини суттєво більш складне явище, ніж усього лише засвоєння знань. Лише непрофесійна фізкультурна освіта [11, 12, 13] буде дієво сприяти формуванню ціннісного відношення молодого людини до фізичної культури, а також напрацюванню тих компетентностей, які дозволяють особі свідомо застосовувати її різноманітні засоби в залежності від ситуацій, які змінюються.

Інноваційний підхід якісного посилення освітньої складової відповідних навчальних дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах і закладах вищої освіти, який потім був трансформований в дослідження і практику в ряді країн на пострадянському просторі, але не в Україні, було започатковано у дисертації автора [11]. Поява дисертації була викликом для частини науковців, які відносились до тілесно-орієнтованого фізичного виховання, як до своєрідної релігії, основи якої недоторканні. Захист вказаної дисертації засвідчив, що наукова спільнота все ж сприйняла потребу в такому напрямку актуальних досліджень як непрофесійна (неспеціальна) фізкультурна освіта, надійні теоретичні передумови якої вже існували у педагогіці у 1980-х рр.

Натомість, в Україні цей процес не набув поширення (окрім дисертацій О. А. Томенка, 2012 [16] та С. А. Чернігівської, 2012 [19]). Це тлумачимо як намагання відомих науковців і вчених нової генерації розв'язувати проблеми підвищення ролі та ефективності відповідної дисципліни у старших класах загальноосвітніх навчальних закладів через вдосконалення тілесно-орієнтованого фізичного виховання, а у вищій освіті шляхом професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх фахівців. Яка, насправді, і це не потребує обґрунтування, непридатна для більшості цивільних спеціальностей. Між тим, ці довготривалі спроби і навіть окремі цілком вдалі напрацювання методичного характеру не можна вважати суттєвим результатом, який би дозволив вирішити проблему нової якості культури фізичної у вищій освіті.

Не вдалось, і це в умовах економіки сучасної України є неможливим, залучити широкі верства учнівської і студентської молоді до тих форм занять, що раніше виникли в економічно-розвинених країнах, а саме до спортивно-орієнтованого і середовищно-орієнтованого фізичного виховання [13].

У результаті, відповідні навчальні дисципліни як в школах, так і вишах, не в повній мірі вирішують покладені на них завдання сприяння становленню такої особистості, яка повинна мати актуалізовані цінності культури фізичної і бути носієм фізкультурної діяльності. Але саме ці важливі освітні ефекти, а не утримуваний виключно під час навчальних занять рівень фізичних якостей і оптимальний для людини функціональний стан, і є тією надійною основою, яка дозволяє особі самостійно підтримувати потрібний людині рівень фізичного здоров'я і роботоздатності у різні вікові періоди.

Важливо відокремити поняття «фізкультурна грамотність» і «непрофесійна фізкультурна освіта» (НпФО). Грамотність передбачає розуміння знакових систем (термінології), яка використовується для опису дій, що виконуються у процесі традиційних фізкультурних занять. Саме на забезпечення фізкультурної грамотності зазвичай і орієнтований теоретичний курс «Фізичного виховання» і «Фізичної культури» в різних закладах освіти.

НпФО це суттєво вищий рівень освоєння фізичної культури. Головна ознака фізкультурної освіченості, це «включення» людини у фізкультурну діяльність. Це також взяття відповідальності за її планування, у тому числі, якщо людина займається у групі, а суб'єктом діяльності тут виступає колектив (наприклад, групи самодіяльних туристів, прибічників «дворового футболу та ін.»). Причому, ці системи занять мають характер індивідуалізованих, а отже не «нав'язаних» людині і, при необхідності, нею ж змінюваних. Ці дії пов'язані зі свідомим відтворенням існуючих і власноруч відібраних з числа існуючих, або навіть створенням нових засобів фізичної культури, що використовуються для зміцнення здоров'я, рекреації і підвищення роботоздатності, як реакції суб'єкта на важкі та екстремальні умови та ситуації, що виникли в життєдіяльності.

Відтак, НпФО у закладах вищої освіти – педагогічний процес, що має «замикати» багаторічні організовані заняття молоді фізичним вихованням. Він передбачає формування необхідного освіченій людині теоретичного мислення проєктувального типу. У ході так званої «усвідомленої» фізкультурної освіти, яка не тотожна фізкультурній грамотності, формують цінності та цілі використання засобів фізичної культури в різних ситуаціях життєдіяльності, що неперервно змінюються. Це також здібності, необхідні для створення відповідних образів «себе,

більш досконалого, яким хочеться себе бачити у майбутньому», а також конструювання та реалізація власних комплексних систем занять [11, С. 134].

Висновки. Непрофесійна фізкультурна освіта студентів цивільних спеціальностей має сприяти формуванню особистості, здатної застосовувати найбільш доцільні для неї засоби фізичної культури. Це має відбуватись через розвиток здібностей, засвоєння низки понять і, як результат, включення у фізкультурну діяльність. Виділення цього напрямку педагогічної теорії і практики у якості самостійного визначається особливостями особистості дорослих: складністю організації рефлексії, комунікації, розуміння, самовизначення особи та цілепокладання. Важливою рисою педагогіки дорослих є орієнтація не так на передачу знань, але на засвоєння способів дій у різних ситуаціях із наступною рефлексією здобутого досвіду та розвитку здібностей до власної майбутньої діяльності. Так виникає креативний компонент, як іманент фізкультурної діяльності.

Перспектива подальших досліджень визначається необхідністю підготовки викладачів для впровадження непрофесійної фізкультурної освіти.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що конфлікт інтересів відсутній.

Література

1. Актуальні проблеми і перспективи розвитку фізичного виховання, спорту і туризму : колективна монографія / за заг. ред. Н. Є. Пангелової. Переяслав (Київ. обл.) : Домбровська Я. М. 2020. 436 с.
2. Выготский Л. С. Проблема высших интеллектуальных функций в системе психотехнического исследования. В кн.: История советской психологии труда. Тексты (20-30-е годы XX века) / ред. В. П. Зинченко, В. М. Мунипова, О. Г. Носковой. Москва : Изд-во Моск. ун-та. Ч. I. 1983. С. 50-57.
3. Дедух М. О. Гендерний підхід до формування індивідуальної фізичної культури учнівської молоді у процесі фізичного виховання: дис. ... д-ра філос.: 017. Національний Університет. Київ, 2021. 280 с.
4. Захарченко М. Формування індивідуальної фізичної культури учнівської молоді за допомогою занять з фізичного виховання. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2017. № 1. С. 53–56.
5. Круцевич Т. Ю, Захарченко М. О. Індивідуальна фізична культура як складова фізичного виховання учнівської молоді. *Актуальні проблеми медико-біологічного забезпечення фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації* : зб. статей III Міжнар. наук.-практ. конф.; 2017 квіт. 21. Харків : Харківськ. держ. акад. фіз. культури, 2017. С. 675-680.
6. Круцевич Т., Томенко О. Неспеціальна фізкультурна освіта учнівської молоді: концептуальні підходи до розгляду. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2009. № 3. С. 24-31.
7. Куланин Б. Д. Влияние специальных знаний, убеждений и потребностей на практику самостоятельных занятий физической культурой студенческой молодежи (на примере вузов РСФСР) : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Москва, 1985. 197 с.
8. Лесгафт П. Ф. Собр. соч.; в 4 т. Москва : Физкультура и спорт, 1951.
9. Маєвський М. Формування фізичної культури особистості як головна мета фізичного виховання студентської молоді. *Збірник наук. праць Уманського держ. пед. ун-у*. Умань, 2019. С. 62-68.
10. Петрица П. Формування фізичної культури особистості студента : метод. реком. Тернопіль: Тайп, 2018. 85 с.
11. Приходько В. В. Педагогические основы физкультурного образования студентов (опыт игрового проектирования и экспертизы) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Москва, 1991. 416 с.
12. Приходько В. В., Луковська О. Л., Чернігівська С. А. Підвалини реформи дисципліни «Фізичне виховання» у контексті вимог компетентнісного підходу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (Фізична культура і спорт)*. Вип. 7 (115) 19. Київ, 2019. С. 65-71.
13. Приходько В., Салов В., Чернігівська С., Вілянський В., Кравченко К. Реформа фізичного виховання майбутніх бакалаврів у вітчизняній вищій школі (компетентнісний підхід) : монографія ; вид. друге виправлене та доп. Дніпро : Інновація, 2021. 350 с.
14. Про вищу освіту. Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
15. Томенко О. А. Кількісна оцінка фізкультурної освіченості молоді. *Молодий вчений*. 2017. № 3.1 (43.1). С. 280–283.
16. Томенко О. А. Теоретико-методологічні основи неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді : автореферат дис. ...д-ра наук з фіз. вих. : 24.00.02. Київ, 2012. 39 с.

17. Томенко О. А., Воскобойник А. Р. Формування здорового способу життя старшокласників у процесі секційних занять. *Сучасні проблеми фізичного виховання та спорту різних груп населення* : матер. XX Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених. Суми, 2020. С. 111-117.
18. Цюпак Ю., Цюпак Т., Васкан І., Швай О., Гнітецький Л. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. № 2(46). С. 48-54.
19. Чернігівська С. А. Інноваційна технологія непрофесійної фізкультурної освіти студентів, звільнених від практичних занять з «Фізичного виховання» : дис. ... канд. фіз. вих. : 24.00.02. Дніпропетровськ, 2012. 290 с.
20. Шахвердов Г. Г. Петр Францевич Лесгафт. В кн. Лесгафт П. Ф. Собр. соч.; в 4 т. Москва : Физкультура и спорт, 1951. Т. 1. С. 7-62.

References

1. Actual problems and prospects for the development of physical education, sports and tourism: a collective monograph / by general. ed. N. E. Pangelova. Pereyaslav (Kyiv region): Dombrovska Ya. M. 2020. 436 p.
2. Vygotsky L. S. (1983). The problem of higher intellectual functions in the system of psychotechnical research. In book. : History of the Soviet psychology of work. Texts (20-30s of the XX century) / ed. V. P. Zinchenko, V. M. Munipova, O. G. Noskova. Moscow: Publishing house Mosk. university Vol. I. P. 50-57.
3. Dedukh M. O. (2021). Gender approach to the formation of individual physical culture of schoolchildren in the process of physical education: dissertation. ... dr. philos. : 017. Kyiv. 280 p.
4. Zakharchenko M. (2017). Formation of individual physical culture of schoolchildren through physical education classes. Theory and methodology of physical education and sports. No. 1. P. 53-56.
5. Krutsevich T. Yu., Zakharchenko M. O. (2017). Individual physical culture as a component of physical education of schoolchildren. Actual problems of medical and biological support of physical culture, sports and physical rehabilitation: coll. of articles III of the International science and practice conf.; April 2017, 21. Kharkiv: Kharkivsk. state Acad. physical cultures. P. 675-680.
6. Krutsevich T., Tomenko O. (2009). Non-special physical education of schoolchildren: conceptual approaches to consideration. Theory and methodology of physical education and sports. No. 3. P. 24-31.
7. Kulanin B. D. (1985). Influence of special knowledge, beliefs and needs on the practice of self-studying physical culture of students (on the example of higher education institutions of the RSFSR): dis. ...cand. ped. sciences: 13.00.04. Moscow. 197 p.
8. Lesgaft P. F. (1951). Sobr. op.; in 4 volumes. Moscow: Physical culture and sport.
9. Majeviskyi M. (2019). Formation of the physical culture of the individual as the main goal of physical education of student youth. Collection of sciences. works of the Uman state. ped. Univ. Uman. P. 62-68.
10. Petritsa P. (2018). Formation of physical culture of the student's personality: method. river Ternopil : Type. 85 p.
11. Prikhodko V. V. (1991). Pedagogical foundations of students' physical education (experience of game design and expertise): dis. ... dr. ped. sciences : 13.00.04. Moscow. 416 p.
12. Prykhodko V. V., Lukovska O. L., Chernihivska S. A. (2019). Foundations of the reform of the discipline «Physical education» in the context of the requirements of the competence approach. Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Series 15 Scientific and pedagogical problems of physical culture (Physical culture and sport). Vol. 7 (115) 19. Kyiv. P. 65-71.
13. Prykhodko V., Salov V., Chernihivska S., Vilyanskyi V., Kravchenko K. (2021). Reform of physical education of future bachelors in the national higher education institution (competency approach): monograph; kind. the second corrected and add. Dnipro : Innovation. 350 p.
14. About higher education. Law of Ukraine. Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR), 2014, No. 37-38, Article 2004. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
15. Tomenko O. A. (2017). Quantitative assessment of youth physical education. A young scientist. No. 3.1 (43.1). P. 280-283.
16. Tomenko O. A. (2012). Theoretical and methodological foundations of non-special physical education of schoolchildren: author's abstract of the dissertation. ...doctor of science in physical exit : 24.00.02. Kyiv. 39 p.
17. Tomenko O. A., Voskoboynyk A. R. (2020). Formation of a healthy lifestyle of high school students in the process of sectional classes. Modern problems of physical education and sports of different population groups : Mater. XX International science and practice conf. young scientists. Sumy. P. 111-117.

18. Tsyupak Y., Tsyupak T., Vaskan I., Shvay O., Hnitetskyi L. (2019). Physical education, sport and health culture in modern society. Youth scientific bulletin of Lesya Ukrainka East European National University No. 2(46). P. 48-54.
19. Chernihivska S. A. (2012). Innovative technology of non-professional physical education of students exempted from practical classes in «Physical education» : dissertation. ... candidate physical exit : 24.00.02. Dnipropetrovsk. 290 p.
20. Shakhverdov G. G. (1951). Petr Frantsevich Lesgaft. In book. Lesgaft P. F. Sobr. op.; in 4 volumes. Moscow: Fizkultura i sport. Vol. 1. P. 7-62.